

By 2012, the Kremlin practiced a flexible ideological approach, penetrating inside social movements and social groups to manipulate them from within. If necessary, it abused the rhetoric of groups in which it wanted to make a mess, bringing them to the point of absurdity through parody. At the same time, the strength of the Kremlin's power is not that it tries to convince people of the truth of its words, but that it makes it clear that it has the right to dictate the conditions of truth, and then strengthen its power and influence.

Taking into account the urgency of strengthening the ideological influence of the anti-values of the «Russian world» on Ukrainian consciousness in order to form the necessary pro-Russian thinking, especially during the election campaign, the information and defense of the country of our state gains considerable importance. The key activities of which should be focused on the protection of national value priorities and countering the hostile float of destructive Kremlin ideology. The experience gained by the Ukrainian state during the years of the hybrid war with Russia shows that the methods of identifying anti-Ukrainian propaganda, the mechanisms for timely identification of the sources of misinformation and the effective management of information warfare will be the subject of research in the scientific, military and expert environment for a long time.

Keywords: information technologies, hybrid war, propaganda, media, Internet.

УДК 32:316.646.32 (477)

І. Б. КІЯНКА

ПУБЛІЧНА ПОЛІТИКА ТА ПОПУЛІЗМ У ХХІ СТОЛІТТІ: ПРИКЛАД США

Розглянуто проблематику популізму через призму публічної політики та виборів у США. Зростання популізму нині пояснюють руйнуванням ліберального консенсусу, яке почалося після закінчення холодної війни, із зростанням напруги між демократичним мажоритаризмом і ліберальним конституціоналізмом — двома головними підвалинами демократичних режимів. Посилення ролі популізму свідчить про поступову втрату привабливості ліберальних рішень у сфері політики, економіки та культури, а особливо в ланці ідеології. Світовий досвід свідчить, що популістський рух активізувався в періоди, коли країни пережили переломні етапи своєї історії. При різких соціально-економічних зрушеннях

© КІЯНКА Ірина Богданівна — доктор політичних наук, доцент кафедри європейської інтеграції та права Львівського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України

особливо тоді, коли ламалися старі засади, а нові ще не викреслювалися чітко і ясно, на політичну арену виходять популістські діячі. Заснований на буденному, безпосередньому сприйнятті навколишнього світу і його проблем спрощених уявленнях про причинно-наслідкові зв'язки і стосунки громадського життя, популізм пропонує відповідно полегшені, частенько бунтарські шляхи виходу із складних ситуацій.

Ключові слова: популізм, публічна політика, вибори, виборча кампанія, політична ідеологія, політична програма.

Киянка И. Б. Публичная политика и популизм в XXI веке: пример США

Рассмотрена проблематика популизма через призму публичной политики и выборов в США. Рост популизма сейчас объясняют разрушением либерального консенсуса, которое началось после окончания холодной войны, с ростом напряжения между демократическим мажоритаризмом и либеральным конституционализмом — двумя главными основой демократических режимов. Усиление роли популизма свидетельствует о постепенной потере привлекательности либеральных решений в сфере политики, экономики и культуры, а особенно в звене идеологии. Мировой опыт свидетельствует, что популистское движение активизировалось в периоды, когда страны переживали переломные этапы своей истории. При резких социально-экономических сдвигах особенно тогда, когда ломались старые устои, а новые еще не вычленились четко и ясно, на политическую арену выходят популистские деятели. Основанный на обыденном, непосредственном восприятии окружающего мира и его проблем упрощенных представлениях о причинно-следственных связи и отношения общественной жизни, популизм предлагает соответственно облегченные, зачастую бунтарские пути выхода из сложных ситуаций.

Ключевые слова: популизм, публичная политика, выборы, избирательная кампания, политическая идеология, политическая программа.

Kiyanka Iryna. Public policy and populism in the XXI century: the case of the USA

The article deals with the problems of populism in the light of public policy and elections in the United States and France. The growth of populism now explain the destruction of the liberal consensus, which began after the Cold War, with increasing tension between democratic majority and liberal constitutionalism — the two main pillars of democratic regimes. Strengthening the role of populism shows the gradual loss of the attractiveness of liberal solutions in the field of politics, economy and culture, especially in the link ideology. World experience shows that the populist movement intensified in periods when the country experienced a turning point in its history. In sharp socio-economic changes particularly when breaking the old principles and new ones have not clearly, the political arena out populist leaders. Based on everyday, direct perception of the world and its problems simplistic notions of cause and effect relationships and social life, according populism offers lightweight, often rebellious ways out of difficult situations.

Keywords: populism, public policy, elections, campaign, political ideology, political program.

Сьогодні, досить несподівано для більшості спостерігачів, популізм у США увійшов у фазу, аналогії якої навряд чи можна знайти в новітній американській історії. Дональд Трамп, політик, не пов'язаний з партійним істеблішментом, бізнесмен, почасти навіть людина зі світу шоу-бізнесу, використовуючи широкий арсенал популістських прийомів, зміг стати главою держави, використовуючи при цьому усі демократичні жести.

У популізмі втілюється т.зв. «парадокс демократії» — певне протиріччя («тертя») між складними демократичними інститутами та вимогами «справедливості», кращого життя для народу-суверену. В іншому аспекті можна вести мову про «інституційний парадокс популізму» — критикуючи існуючі політичні інститути та істеблішмент, популісти прагнуть їх використати і самим стати новою елітою¹.

Його кампанія, що велася під слоганом «Зробимо Америку знов великою», зосередилася навколо таких проблем, як нелегальна імміграція, виведення виробництва за межі США, а відтак скорочення робочих місць у самій Америці, величезний національний борг, боротьба з ісламським тероризмом. У дусі республіканських принципів, кандидат Трамп виступив за реформування податкової системи, у тому числі скорочення деяких податків, за скасування медичної реформи президента Б. Обами. Він також обстоював протекціоністські заходи щодо зовнішньої торгівлі, жорстко критикував НАФТА (угода про зону вільної торгівлі у Північній Америці), договір про Транстихоокеанське партнерство, СОТ, висунув ідею запровадження високих мит на китайський та мексиканський експорт. У ході кампанії Д. Трамп виступив за більше використання в американській енергетиці власних корисних копалин, зменшення залежності від імпорту нафти з Близького Сходу. Він висловлював скептичний погляд щодо антропогенної природи глобального потепління, говорив про можливість виходу США з Паризької кліматичної угоди (позицію щодо якої після обрання президентом дещо, як видається, пом'якшив).

Утім, що популістська політика все ж таки існує в США, вже немає заперечень. Вона зародилася в США в ХІХ, мала наслідки у ХХ та набрала обертів у ХХІ столітті. Цьому ж сприяла світова фінансова економічна криза кінця 2000-х — початку 2010-х рр. Проте варто згадати американського політика Г'ю Лонга (1893—1935), що мав намір брати участь у президентських перегонах 1936 року. Його звинувачували у популізмі. Лонг висловлювався за збільшення оподаткування багатой частини населення країни, великих приватних корпорацій. При цьому ж у 1932 році активно підтримав на виборах Рузвельта і його програму «Новий курс». Згодом програма мала інший характер і Лонг обвинуватив Рузвельта у зраді інтересів простих виборців і саме тоді була висунута ідея про розподіл багатства².

Саме у 1930-х роках вже політики задумували про нові соціальні гарантії та програми, які спочатку вважались не реальними та популістськими. Навчання і освіта має бути безкоштовною, забезпечення безкоштовними підручниками, створення широкої мережі освітніх закладів, лікарень. Це дало вдалий ґрунт для підготовки нових лідерів формату популістів та медівників, які приходять до політичного олімпу.

У питаннях зовнішньої політики Д. Трамп обстоював скорочення або відмову від участі у міжнародних угодах з безпеки, піддав критиці НАТО та американських партнерів по цій організації, висловив сумнів щодо необхідності санкцій проти Росії, які адміністрація Б. Обама запровадила після анексії Криму. Головною загрозою для США він вважав ісламський тероризм.

Характеризуючи виборчу програму Д. Трампа (адже поки що зарано оцінювати його дії як президента), її можна визначити як націоналістичну (суміш націоналізму громадянського з етнічним, з поправкою на специфіку цього явища у США), протекціоністську та близьку до традиції американського ізоляціонізму у ставленні до проблем зовнішньої політики. Водночас, очевидним спільним місцем оцінок Д. Трампа політологами та авторами політичних медіа є визначення його як популіста. (Дозволимо собі відмовитися від наведення посилань, бо їх можна знайти чи не сотні). Що дає для цього підстави?

Безперечно, це характер передвиборчої риторики та публічної поведінки кандидата від республіканців — дуже різкої, часто грубої та водночас не позбавленої елементів, властивих більше шоу-бізнесу, ніж нормальній політиці. З погляду системи аргументації, серцевиною риторики Д. Трампа стало (досить парадоксальне для мільярдера) протиставлення себе, як представника «народу», існуючій суспільній верхівці, вашингтонській бюрократії і «політиканам», проти яких він ополчився³.

На думку К. Дейвікс, популізм в умовах представницької демократії — явище неминуче, проте водночас він є «псуванням» демократії, і популісти швидше «розбещують», ніж «виховують» демократію. Водночас існує і точка зору, що позитивна функція популізму у демократичній системі полягає у тому, що він змушує звернути увагу на збої в її функціонуванні, які можуть пошкодити цю систему у цілому⁴.

Визначення існуючих у сучасній західній літературі підходів до тлумачення поняття популізму становить зміст невеликої публікації української дослідниці С. Кіршенблат.

При цьому, на думку більшості дослідників, найхарактернішою спільною рисою всіх популістів є протиставлення «народу» і «не народу» — еліти, влади, «зворотній егалітаризм». З погляду С. Кіршенблат, «популізм характеризується значною мінливістю, що ускладнює спробу його детального визначення»⁵. Під час президентської кампанії 2016 р. Д. Трамп, що не мав значного політичного досвіду, у ході досить напруженої боротьби зміг із вражаючим успіхом перемогти на праймеріз і стати кандидатом у президенти від Республіканської партії.

За будь-якого ставлення до особистості Д. Трампа, неможливо відмовити йому у своєрідній харизматичності. Із численними популістами як у США, так і за межами країни Д. Трампа споріднює також те, що він ніколи не належав до республіканського, чи будь-якого іншого партійного істеблішменту.

Водночас, крім популістського політичного стилю та риторичного дискурсу, можна відзначити і популістські акценти у самій програмі останнього переможця президентських виборів⁶.

Одним з них є радше ізоляціоністська позиція у ставленні до міжнародних справ, критика активної участі США у міжнародних союзах, втручання у конфлікти за межами країни. Водночас, і це також є дуже співзвучним ізоляціоністським підходам популістів, Д. Трамп наполягає на необхідності посилення збройних сил, надзвичайно рішучих дій у разі безпосередньої загрози американським інтересам.

Б. Бекер вказував на низку відмінностей між позицією Д. Трампа та традиційними підходами Республіканської партії. Зокрема, на відміну від республіканських політиків Д. Трамп, обіцяючи скасувати т. зв. «Обамасаре» (державну медичну програму для найбідніших американців, яку обстоював президент Б. Обама), заявляв про необхідність збереження інших соціальних програм з охорони здоров'я⁷. У цьому, на думку аналітика, Д. Трамп виявився близьким до європейських популістських партій. Під час кампанії Д. Трамп також піддав критиці поширену у США практику надання кредитів на освіту, яку, за даними соціопитувань, вважають проблемою значна більшість прихильників як демократів, так і республіканців. Така «кроспартійна» позиція, є однією з досить характерних рис політиків-популістів (зауважимо, тих, що певним чином можуть слугувати аргументом на користь популізму).

Як популіста-націоналіста, ставлячи його в один ряд з В. Путіним, У. Чавесом, Р. Ердоганом та В. Орбаном, визначав Д. Трампа знаний американський політолог Ф. Фукуяма. Як і Б. Бекер, він відзначив помітні розбіжності між Д. Трампом і багатьма республіканцями, зокрема, у ставленні до суспільної ролі уряду (ставка Трампа на сильний уряд суперечить традиційній республіканській доктрині «маленького уряду», влади з мінімізованою соціальною відповідальністю), у підтримці державних вкладень в інфраструктурні проекти, проти чого постійно виступали республіканці та підтримували демократи. У цьому Трамп розійшовся і з переважно прореспубліканською «чайною партією».

З погляду Ф. Фукуяма, одна з причин успіху Д. Трампа полягає у тому, що довгий час система стримувань і противаг діяла у США таким чином, що майже паралізувала виконавчу владу, не давала

можливості ухвалювати та реалізовувати скільки-небудь непрості рішення. На думку Фукуями, необхідно, щоб влада могла працювати, а відповідальність політиків перед громадянами реалізовувалася під час чергових виборів. Блокування ж повноцінної можливості зміни влади (приміром, через застосування деякими політиками-республіканцями прийомів «джеррімендерінгу» та ін.) постає першим кроком на шляху зсуву ліберальної демократії до електорального авторитаризму. Потенційно, президентство Д. Трамп містить у собі таку загрозу (хоча Ф. Фукуяма є оптимістом щодо здатності американських інститутів та громадянського суспільства не допустити цього)⁸.

Свій аналіз специфіки стосунків Д. Трампа з багатим минулим та сучасним досвідом американського популізму запропонував американський дослідник М.Казін. У ньому він виокремлює дві традиції.

Перша з них, що її досить умовно можна визначити як «ліву», частину широкого ліберального політичного тренду, тавруючи соціальну еліту як винуватця суспільних проблем, не ототожнює її з жодною етнічною чи релігійною групою (цю традицію М. Казін вважає версією «громадянського націоналізму»). До неї належали свого часу Народна партія, рух прогресистів 1920-х рр. та ін. Проте Д. Трамп представляє іншу, відмінну традицію американського популізму — расистсько-націоналістичну, прибічники якої критику еліти пов'язують з нападками на ті чи інші «не білі», не християнські меншини. Свого часу одним з найодіозніших прикладів цієї традиції була діяльність такої організації, як Ку-клукс-клан. Сьогодні подібним чином діє і Д. Трамп, який у ході президентської кампанії ці «небезпечні» меншини визначив досить чітко: іммігранти з Мексики та мусульмани⁹.

У руслі націоналістичної лінії в американській популістській традиції знаходиться і критика Д. Трампом глобальної еліти за просування політики відкритих кордонів, які нібито дозволяють іммігрантам забирати робочі місця в американців, знижують їхні життєві стандарти.

Що стосується зовнішньої політики, то ізоляціоністські наголоси властиві усім американським популістам, проте саме пра-

вий, націоналістичний популізм завжди був особливо негативно налаштований щодо активної участі США у міжнародних справах, насамперед у тих чи інших великих організаціях. Кампанія Д. Трампа, з його критикою НАТО, європейських союзників Сполучених Штатів, стала новітньою реінкарнацією давнього американського ізоляціонізму. Навіть одне з її гасел — «America First», «Насамперед Америка», кандидат від республіканців запозижив у групи політичного тиску з аналогічною назвою, що була активною наприкінці 1930-х років, звинувачуючи «міжнародних банкірів» у намаганні втягнути США у європейську війну (і швидко припинила своє існування після японської атаки на Перл-Харбор).

На думку М. Казіна, останні президентські перегони в Америці засвідчили повернення в активну політику і ліберального, лівого популізму, втіленням якого була боротьба за право балотуватися від Демократичної партії сенатора Б. Сандерса. При цьому, популістською рисою як кампанії Трампа, так і кампанії Сандерса стало те, що вони обидва критикували пороки, корумпованість системи, діючи в її рамках, не ставлячи під сумнів її основи. Водночас, і це відрізняло їх від популістів минулого, і Трамп, і Сандерс давали досить розпливчасті дефініції того «народу», який вони прагнули представляти супроти еліти. Втім, як зауважив М. Казін, у сьогоднішніх США, які все більше стають сукупністю відмінних етнічних, культурних, гендерних груп із часом непростими взаєминами, дати дефініцію «народу» і справді досить проблематично¹⁰.

Різким критиком Д. Трампа, якого він характеризує як популіста, є французький філософ Бернар-Анрі Леві. У випадку Трампа, на його думку, на політику поширюються закони реаліті-шоу. «Голосування за Трампа — це голосування проти рівності та поваги до меншин», — заявив в інтерв'ю цей відомий європейський інтелектуал. З погляду Леві, суголосним явищем у сучасній Європі є авторитарний популізм, що прагне встановити (чи встановлює, як в Угорщині), новий тип політичного режиму — «демократуру», авторитарну владу, яка легітимізується через демократичні процедури та широку підтримку виборців. Філософ заявив

про появу новітнього «популістського інтернаціоналу», сьогодні окриленого перемогою популіста Трампа. Популізм у сполученні зі зневагою до еліт та демократії поєднує Трампа і з президентом Росії Путіним. Ще одна точка єднання між ними лежить в особистісній площині: «та сама вульгарність, та сама належність до клубу фальшивих тестостеронових королів»¹¹.

Очевидно, що зараз ще неможливо дати оцінку президентства Д. Трампа. Саме його обрання на посаду глави США мало домішку випадковості, визначену специфікою системи непрямого голосування, адже у підсумку переможець набрав помітно менше голосів, ніж його суперниця. Проте цілком не випадковою була дуже згуртована підтримка кандидатури Д. Трампа частиною американських виборців. Вона стала підтвердженням класичної тези, що популісти мають успіх тоді, коли політичний істеблїшмент з тих чи інших причин або не здатний вирішувати реальні проблеми значної частини суспільства, або ігнорує їх. З іншого боку, перемога Д. Трампа є новітнім прикладом не раз відзначеного вище протиріччя, різноспрямованості мажоритарної та процедурно-конституційної складових демократії. Будучи очевидним успіхом демократії як втілення волі більшості, а також як системи, відкритої для реальної участі не лише традиційних партійних еліт, перемога Д. Трампа водночас несе чималі загрози для демократії як системи захисту прав меншості та складного пошуку компромісу між різними інтересами. Авторитарні схильності популізму отримали у США можливість реалізувати себе, ставлячи країну перед викликом — довести міцність її громадянського суспільства, її гарантій прав і свобод для усіх¹².

У популізмі досить часто втілюється так званий «парадокс демократії» — певне протиріччя («тертя») між складними демократичними інститутами та вимогами «справедливості», кращого життя для народу-суверену. В іншому аспекті можна вести мову про «інституційний парадокс популізму» — критикуючи існуючі політичні інститути та істеблїшмент, популісти прагнуть їх використати і самим стати новою елітою.

Отже, коли популізм апелює до суспільних настроїв, тоді власне з'являється спроба підлаштуватися під стереотипи масової сві-

домості і тоді популізм стає засобом завоювання влади. А підвладна маса потребує від влади, по-перше, опіки, турботи, догляду, патерналістського забезпечення базового комфорту — фізіологічного і психологічного. По-друге, встановлення чи дотримання порядку. По-третє, надання сенсу колективному та індивідуальному існуванню, творенню привабливої спільної ідеї. Хоча це є своєрідна ілюзія, але без неї суспільство не може нормально існувати, інакше воно впадає у стан аномії. Якщо ж влада не хоче чи не може запропонувати громадянам важливу й цікаву для них ілюзію, то вона ризикує втратити свою популярність, якщо, звісно, вона її має.

Щодо соціально-економічних вимог, то у США політичні сили, яким властиві, більшою чи меншою мірою, популістські характеристики, були та є дуже відмінними, у певних моментах обстоюючи протилежні підходи. Йдеться як про заклики до запровадження заходів соціалістичного характеру (націоналізація певних галузей економіки, розширення системи соціального захисту та ін.), так і про критику надмірного впливу держави на економічну діяльність. У загальному соціальному вимірі популістські рухи поставали зазвичай як форма протесту певної частини середнього класу, перш за все тих його груп, чие соціально-економічне становище зазнавало змін на гірше, втрачало звичну стабільність та чітку позитивну перспективу.

1. *В Белый дом на золотом эскалаторе. Особенности предвыборной кампании Дональда Трампа.* URL: https://lenta.ru/articles/2015/06/25/donald_trump
2. *Джудіс Дж.* Великий вибух популізму. Харків: Клуб сімейного дозвілля. 2017. 192 с.
3. *Десять главных предвыборных обещаний Дональда Трампа.* URL: <https://ria.ru/analytics/20161109/1480990161.html>
4. *Дейвикс Криста.* Популізм. URL: <http://www.gefter.ru/archive/6800>
5. *Кіршенблат С.* Методологічні підходи до визначення феномену. URL: http://www.rusnauka.com/35_PWNM.2008/Politologia/38336.doc.Htm
6. *Передвыборчу програму Д. Трампа* викладено на основі інтернет-джерел, зокрема: *Предвыборная программа Дональда Трампа.* URL: <https://www.inosmi.ru/politic/20161108/238154529/html>
7. *Becker B.* Trump's populist position. URL: www.inopressa.ru/article/16-Nov/
8. *Fukuyama F.* Is American Democracy Strong Enough for Trump? The case against panic. С. 4-5. URL: <https://www.politico.com/magazine/story/2017/01/donald-trump...>
9. *Kazin M.* Trump and American Populism: Old

Whine, New Bottles. C. 3–7. URL: <https://www.foreignaffairs.com/print/1118386>.
10. *Kazin M.* How Can Donald Trump and Bernie Sanders Both Be «Populist?» URL: <https://www.nytimes.com/2016/03/27/magazine/how-can...> C. 4–5. **11.** *Ibid.*
12. *Paparella E. L.* Common Populism: Trump, Le Pen and Putin. C. 1–3. URL: <http://foreignpolicynews.org/2017/01/23/common-populism>

***Kiyanka Iryna.* Public policy and populism in the XXI century: the case of the USA**

The article deals with the problems of populism in the light of public policy and elections in the United States and France. The growth of populism now explain the destruction of the liberal consensus, which began after the Cold War, with increasing tension between democratic majority and liberal constitutionalism — the two main pillars of democratic regimes. Strengthening the role of populism shows the gradual loss of the attractiveness of liberal solutions in the field of politics, economy and culture, especially in the link ideology. World experience shows that the populist movement intensified in periods when the country experienced a turning point in its history. In sharp socio-economic changes particularly when breaking the old principles and new ones have not clearly, the political arena out populist leaders. Based on everyday, direct perception of the world and its problems simplistic notions of cause and effect relationships and social life, according populism offers lightweight, often rebellious ways out of difficult situations.

The subject of analysis is the scientific study of the problems of populism on the example of the US and its modifications during the XX century. An important place is given to studying the impact of populism in American policy and rhetoric of candidates for president and implementation of election slogans. Regarding the socio-economic requirements, the US political forces, which have, more or less, populist characteristics were very different and, at some point defending opposing approaches. It is as calls for the introduction of measures socialist character (nationalization of certain industries, the expansion of the social security system, etc.). And criticism of excessive state influence on economic activity. In general, the social dimension of populist movements usually stood as a form of protest certain part of the middle class, primarily of its groups whose socio-economic status was changed for the worse, losing the familiar stability and a clear positive perspective.

From our perspective, a populist movements today have no prospects seriously change the existing political system. However, they are an important form of political activity of the general American society, a significant factor influencing the establishment of two major parties, the formation of domestic and foreign policy.

Keywords: populism, public policy, elections, campaign, political ideology, political program.